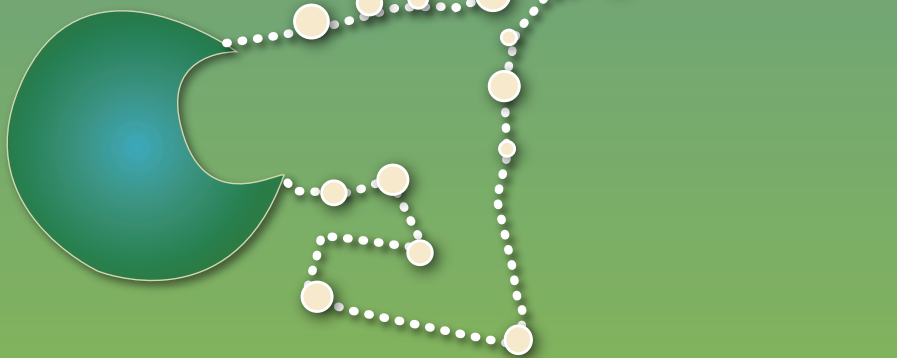
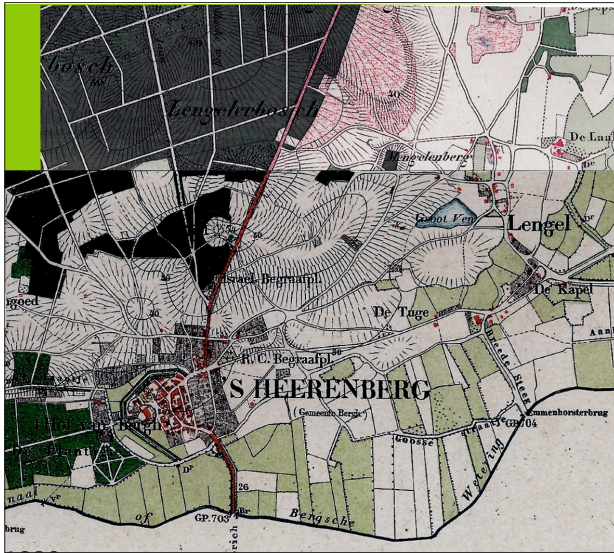

Groen in de kern 's-Heerenberg en Lengel!

parelketting met amulet verhaalt van heren, heksen en heiligen;
trots op Lengelse hagen en uitzichten

Werkboek voor gemeente Montferland bij het GroenStructuurplan voor de kernen 's-Heerenberg en Lengel

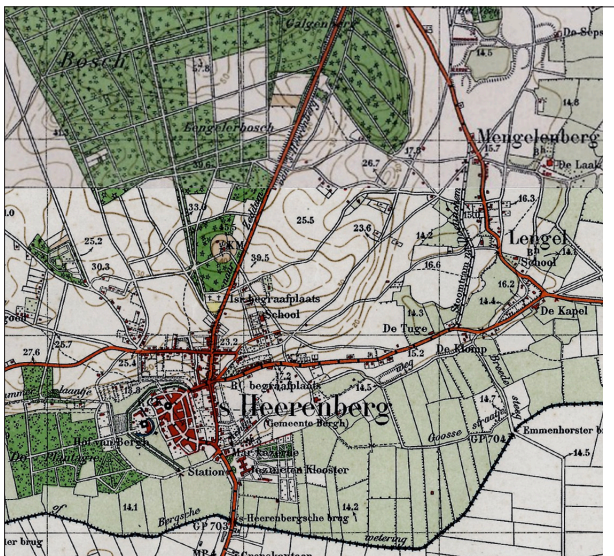

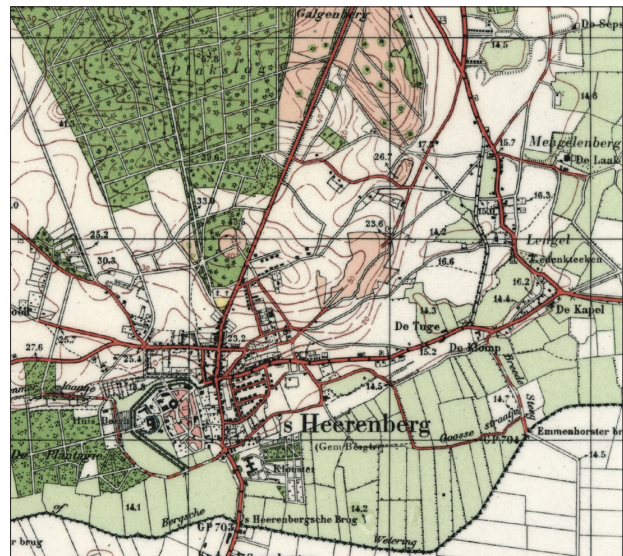
1886

1908-1916

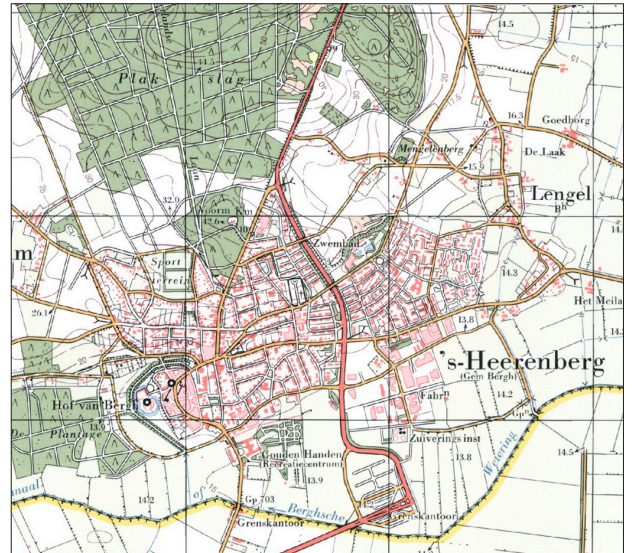
1931

1956

1966

1977

1986

1995

2007

Inhoud

1 Inleiding	7
1.1 's-Heerenberg en Lengel in het GSP	7
1.2 Elke kern zijn eigen werkboek	7
1.3 Opzet en werkwijzer	7
2 Sluit aan bij het landschap!	8
2.1 Bos en weides op berg, hagen op helling en elzensingels en water onderlangs	8
2.2 Eenheid in historische routes	8
2.3 Elke entree typerend	9
2.4 Koester de uit- en doorzichten	9
3 Versterk karakteristiek van stad, wijken en het dorp Lengel	10
3.1 Koppel historie van Huis aan hart	10
3.2 Ketting van heren, heksen en heiligen	10
3.3 Lengel uniek met heggies en hagen	11
3.4 Versterk eigenheid van iedere wijk	11
4 Zorg voor draagvlak in projecten!	12
4.1 Het amulet aan de ketting van 's-Heerenberg	14
4.1.1 Vrij zicht op Huis Bergh	14
4.1.2 Het '25' lindenplan	15
4.1.3 Shared space voor de kerk	15
4.1.4 Van de Wal naar de Bleek	16
4.1.5 De Wal en de Plantage	16
4.1.6 Muntwal en Stadsplein in de bomen	17
4.2 De parels aan de ketting van 's-Heerenberg	18
4.2.1 Belvedere tussen Stendermolen en begraafplaats	18
4.2.2 Historische uitstraling Lengelseweg (wie doet er mee?)	19
4.2.3 Katja en de linden	19
4.2.4 Rust op de Brink	20
4.2.5 Ruïne van de Heksentoren op de rotonde	21
4.2.6 Loveringbos: uniek 'verstopt' park	22

4.2.7 Waterpoort aan de waterkant	23
4.2.8 Boulevard van brug tot oude poort	24
4.2.9 Nieuw leven in het stadspark	25
4.3 De wijken: rust in grote lijnen	26
4.3.1 Van Klinkerstraat tot Kostverloren	26
4.3.2 Aan beide zijden van de Stokkumseweg	27
4.3.3 Aan beide zijden van de Drieheuvelenweg	28
4.3.4 De Hangaarts: terrassen en bakken	29
4.3.5 Verjong het hart van 's-Heerenberg-oost	29
4.3.6 De Kornhorst en de Kapelhoek: leilinde	30
4.3.7 Loveringbos: wijk op helling met hellingbos	31
4.3.8 Om Gouden Handen: formeel	32
4.4 Euregionaal bedrijventerrein	33
4.5 Lengelseweg landschappelijk	34
4.6 Drieheuvelenweg: bos tot bij het centrum	35
5 Een pluim voor Lengel	36
5.1 Hagen	36
3.2 Riant aan de Lengelse rand	36
3.3 VVL knot het wel!	37
3.4 Groen aan de voet van Lengel	37
6 Kaartbijlagen	38
6.1 visie op de groenstructuur 2010 - 2030	39
6.2 te versterken groen	41
6.3 te behouden waardevolle groenstructuur	43
	44
Colofon	

het amulet van 's-Heerenberg is Huis Bergh met zijn wallen en landerijen onder aan de berg en tegen de helling

het historische centrum heeft een versnipperde en onduidelijke groenstructuur die de kwaliteit van de stad niet versterkt

zicht op 's-Heerenberg de 'brug' over de Bergse Wetering met de kerktoeren en links daarvan Huis Bergh in het geboomte: uniek!

een ander zicht op 's-Heerenberg, wil de stad zich ook zo presenteren? een stuk minder uniek?

1. Inleiding

1.1 | 's-Heerenberg en Lengel in het GSP

De gemeente Montferland ligt op de overgang van het rivierengebied van Rijn en IJssel naar het zandgebied van Oost-Nederland. In de loop der eeuwen zijn, op hogere delen rond de berg, langs de IJssel en op het dekzand, nederzettingen gesticht die zijn uitgegroeid tot hedendaagse dorpen. In het Groenstructuurplan voor de kernen in Gemeente Montferland zijn de kernen ingedeeld naar aanleiding van hun ligging in één van de drie landschapsensembles die het landschapsontwikkelingsplan in de gemeente onderscheidt:

1. de Montferlandse Berg met krans van dorpen;
2. de historische rivierterrassen van de oeroude IJssel
3. het zandgebied rondom Didam;

's-Heerenberg en Lengel zijn twee van de kernen die om de Montferlandse berg liggen op de overgang tussen de berg en een krans van broekontginningen.

1.2 | Elke kern zijn eigen werkboek

Als brug tussen de groenstructuurvisie en de uitwerking ervan in projecten bevat dit GSP voor elke kern een apart werkboek. Deze zijn bedoeld voor degenen in de gemeenten die beroepsmatig betrokken zijn bij ruimtelijke ontwikkelingen in brede zin in het buitengebied. Maar ook initiatiefnemers van projecten in de kernen kunnen er hun voordeel mee doen en er inspiratie uithalen. Het boek biedt handreikingen voor het ontwikkelen en begeleiden van dergelijke ontwikkelingen en projecten. 's-Heerenberg is de afgelopen eeuw aan Lengel vastgegroeid. Vandaar dat ze in dit werkboek zijn samengenomen.

1.3 | Opzet en werkwijzer

Volgens de visie van het GSP wordt in iedere kern gewerkt volgens drie motto's. In dit werkboek wordt aangegeven hoe ze in 's-Heerenberg en Lengel kunnen worden uitgewerkt.

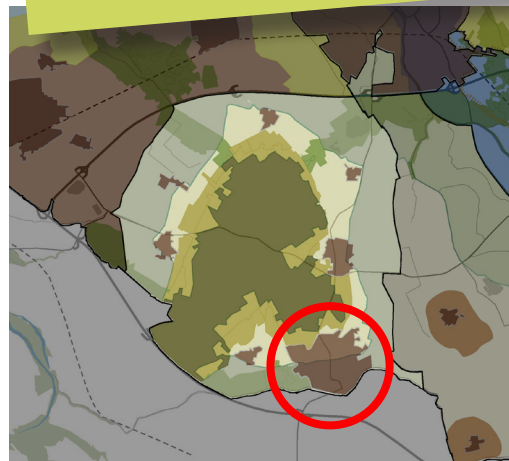
In twee hoofdstukken van dit werkboek is in twee maal vier lagen de groenstructuur van 's-Heerenberg en Lengel uiteengelegd. Daaruit kan worden afgeleid waar en hoe de groenstructuur versterkt en aangevuld kan worden.

In het laatste hoofdstuk wordt voor een aantal gebieden een voorzet gedaan voor de wijze waarop de groenstructuur in verschillende projecten zou kunnen worden versterkt en tegelijk bij kan dragen aan draagvlak voor zo'n project door aan te sluiten bij de wensen en problemen van inwoners van 's-Heerenberg en Lengel.

Achter in dit werkboek is een kaart opgenomen met de elementen in de huidige groenstructuur die volgens dit GSP behouden dienen te blijven. Daarmee koestert de gemeente de eigenheid van iedere kern. Het karakter en de aantrekkelijkheid van de kernen als woon- en werkplek dient evenwel constant een punt van creatieve zorg te blijven. De stad en het dorp ontwikkelen zich voortdurend en dat maakt dat de groenstructuur onder druk staat. Daarom biedt het GSP allerlei kansen om de eigenheid en aantrekkelijkheid van de kernen te versterken. Deze zijn op een transparante kaart opgenomen. Daar doorheen is de kaart met te behouden elementen te zien. Samen vormen ze de visie van dit GSP op de groenstructuur die is samengevat op één visie-kaart.

A 'Montferland, groen in de kern'

1. Sluit aan bij het landschap!
2. Versterk de karakteristiek van het dorp!
3. Draagvlak in projecten!

Deelgebieden in het landschapsensemble van de Montferlandse Berg volgens het LOP:

- 1) het bosgebied op de berg,
- 2) de flank met akkers,
- 3) de kring van dorpen,
- 4) de ring van broekgebieden

B kleine kernen - grote kernen

1. In de kleine kernen zoals Lengel zorgt het landschap steeds op een andere manier voor de groenstructuur.
2. De grotere kernen, Didam en 's-Heerenberg, sluiten met hun hoofdstructuur aan op het landschap terwijl daarbinnen de groenstructuur van de wijken wordt gebaseerd op hun eigen interne karakteristiek.

C 's-Heerenberg/Lengel

's-Heerenberg is bijzonder als grote kern op de overgang tussen de Montferlandse berg en het rivierengebied. De hoofdstructuur van 's-Heerenberg bouwt voort op de oude kern bij Huis Bergh en de historische wegen van daaruit naar de omgeving. Tussen die wegen liggen wijken op verschillende terrassen tegen de berg aan. Onder aan de berg begint het rivierengebied al. Dit kan via de groenstructuur beter erfahrbaar gemaakt worden. En via de groenstructuur kunnen ook de vele mythen en sagen van het oude stadje verteld worden.

Lengel is bijzonder door zijn vervlochtenheid met het glooiende landschap en omhaagde erven.

2. Sluit aan bij het landschap!

2.1 | Bos en weides op berg, hagen op helling en elzensingels en water onderlangs

De helling van de berg is overal in 's-Heerenberg te ervaren. Aan de noordkant van de berg zijn weides aan de dorpsrand . Daarover heb je uitzicht naar de bossen op de berg, die soms de bebouwde kom insteken . Op de helling tot onderaan liggen vele omhaagde erven en wegen met hagen erlangs die de glooiingen op de helling volgen. Onderaan de berg ligt een platter deel van de stad dat tot in de zeventiger jaren van de vorige eeuw nog onbebouwd weidegebied was langs de Bergse Wetering .

Het klooster was de enige bebouwing in dit lage deel van de stad. Nu liggen de Plantage en de weidegronden rond Huis Bergh er nog, maar voor de rest is een groot bedrijventerrein ontwikkeld. Vanaf de wetering lopen in het oosten nog elzensingels en sloten naar het noorden. Door 't Goor en Immenhorst kunnen water en elzensingels teruggebracht worden.

2.2 | Eenheid in historische routes

Huis Bergh en het oude stadje liggen in een netwerk van historische wegen die over verschillende hoogtelijnen naar de dorpen en steden in de omgeving lopen. Vooral de verbinding tussen Zutphen en Emmerich is belangrijk geweest. Ook in deze tijd geven deze routes de mogelijkheid om je te oriënteren in de stad, zowel in de ruimte als in de tijd. De oude beplantingsstructuren langs deze wegen dienen gekoesterd en versterkt te worden, met name die van inheemse boomsoorten.

Acer campestre haag in Klinkerstraat, deel van de hagenstructuur op de hellingen

Slotlaan, begin van historische route naar westen en noorden

2.3 | Elke entree typerend

Iedere entree van 's-Heerenberg heeft een typerende plek in het landschap. Die dient in de inrichting van die entree tot uiting te komen. Naar Stokkum staat het uitzicht over de hellingen voorop. Bij het Meiland is het zicht richting Azewijn en Netterden belangrijk, maar ook andersom. Hier vanuit het oosten presenteert de stad zich nu als grijze blokkendoos, terwijl de bedrijvigheid ook aansluitend op de allure van de stad bij Huis Bergh kan worden ingepast. De entree vanaf Emmerich over de 's-Heerenbergse brug kan de komende jaren in aansluiting op lopende (nieuwbouw-)ontwikkelingen luister krijgen als de openbare ruimte tussen de brug en de Oudste Poortstraat als een Bergse Promenade wordt ontworpen en ingericht. De Drieheuvelenweg met zijn beplante hellingen voeren de bezoeker door het bos naar de stad. De beide rotondes zijn eigenlijk twee poorten naar het centrum, maar daar merk je bijna niets van. Juist hier dient de historische stad zich gastvrij te presenteren.

entree Oude Doetinchemseweg, stedelijk plantsoen is hier niet op zijn plaats, hagen en bomen in gras wel

2.4 | Koester de uit- en doorzichten

De glooiende hellingen maken in 's-Heerenberg op tal van plaatsen in en aan de rand van de stad fantastische uitzichten mogelijk.

Over de weides tussen het dorp en de bosrand, maar ook vanuit de oude stad over de weides rond de Plantage en richting Stokkum. Vanuit Lengel zijn de uitzichten mooi en de mensen in Lengel hebben deze uitzichten eeuwenlang vanuit hun omhaagde erven gekoesterd.

Ook vanuit de bebouwde kom zijn op tal van plekken belvederes te vinden. Koester deze en maak ze bereikbaar en beleefbaar!

Ten oosten van Lengel zal een nieuwe weg gerealiseerd worden en nieuwbouw worden ontwikkeld. Getracht dient te worden om op de bestaande Lengelse kwaliteit voort te bouwen, met nieuwe uitzichten en haagstructuren.

Korensingel, met uitzicht over weides op de helling ten noorden

3. Versterk de karakteristiek van stad, wijken en het dorp Lengel!

3.1 | Koppel historie van Huis aan hart

Het historische stadje is gegroeid tussen Huis Bergh met zijn wallen en de Klinkerstraat. Het is een mooie aaneenschakeling van pleintjes, kronkelende straten en doorkijkjes. Versterk in dit oude centrum het historische karakter. Bijvoorbeeld door de Bleek en het Stadsplein duidelijker met elkaar te verbinden door de beplanting van de wal en het Nachtegaallaantje daarin door te zetten. Hagen kunnen zo in de stad doorgetrokken worden. In het historisch centrum is vaak geen ruimte voor rijen bomen, wellicht alleen op het Stadsplein. Er is wel ruimte voor solitaire bomen op speciale plekken. Om die reden wordt het '25 linden-plan' voorgesteld. Het gaat er in het oude centrum om de plekken te vinden waar een boom geplant kan worden die daar ook voor de komende generaties kan uitgroeien tot een monumentale boom in het straatbeeld. De inrichting van die plekken dient dan (mede vanuit de shared space-filosofie) op die bomen te worden afgestemd.

het 'blik' onder de bomen draagt niet bij aan de luister van de omgeving van Huis Bergh

3.2 | Ketting van heren, heksen en heiligen

Als je 's-Heerenberg ziet als een ketting met vele parels die tegen de berghelling ligt, is Huis Bergh met zijn wallen en weides het amulet aan dit snoer. Het beschermt al eeuwen het stadje en de landschappelijke kwaliteit ervan. Wees de heren daarvoor dankbaar en laat het amulet blinken.

Via een denkbeeldig snoer is dit amulet verbonden met een reeks parels van bijzondere plekken en verhalen. Poets ze op, verbind ze met groenomrande wandel- en fietspaden. Vertel de bezoekers van 's-Heerenberg die verhalen van heksen, heren en heiligen. Ze raken aan thema's die tijdloos zijn en waaraan steeds nieuwe (toeristische) activiteiten gekoppeld kunnen worden.

de oude begraafplaats, een bijzondere parel aan de ketting

3.3 | Lengel uniek met paden en hagen

Lengel ligt al eeuwen op de helling als een reeks erven met ieder hun eigen beplanting. Vanaf de wegen en paden langs een kavelgrens is steeds weer een ander uitzicht op het landschap mogelijk. De bewoners van Lengel hebben zo door de eeuwen een een landschapsarchitectonisch meesterwerkje geleverd.

Die hagenstructuur is zeer waardevol. Met name de variatie aan soorten is hier kenmerkend.

Ondanks dat 's-Heerenberg aan de westkant al helemaal tot aan Lengel is uitgebreid is de kwaliteit van Lengel voor een groot deel nog steeds aanwezig. Tracht ook bij de geplande nieuwbouw ten oosten van Lengel nieuwe uitzichten naar het noorden, oosten en zuid-westen te creëren!

De kleine weides binnen Lengel dienen waar mogelijk behouden te blijven.

Lengel, een aaneenschakeling van mooie plekken

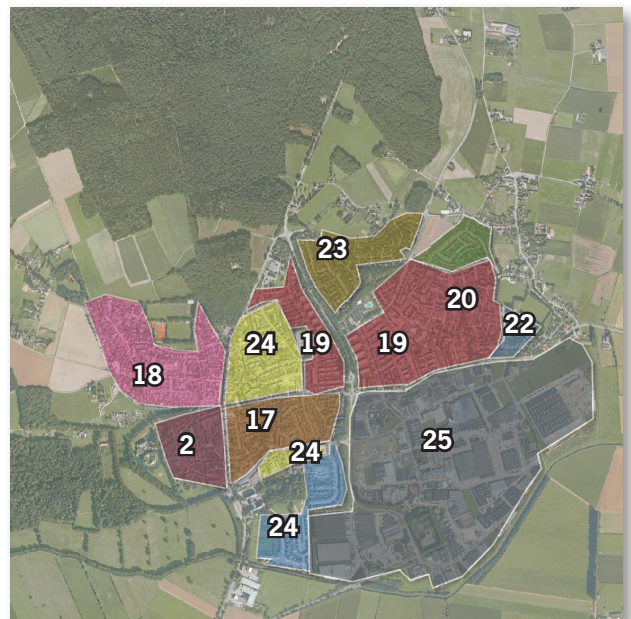
3.4 | Versterk eigenheid van iedere wijk

In de loop van de afgelopen halve eeuw is 's-Heerenberg flink uitgebreid met een reeks nieuwbouwwijken. Die uit de veertiger jaren aan de oostkant van het oude centrum ademt een heel andere sfeer dan de latere wijken. Maar ook deze hebben allemaal hun eigen sfeer en kwaliteit.

Deze sfeer en kwaliteit is te herkennen aan hun eigen groter groen-element, soms een bolacacialaantje of een bidlaantje, soms een begraafplaats, soms grote gazons of een reeks leilindes, soms een doorkijk naar het landschap.

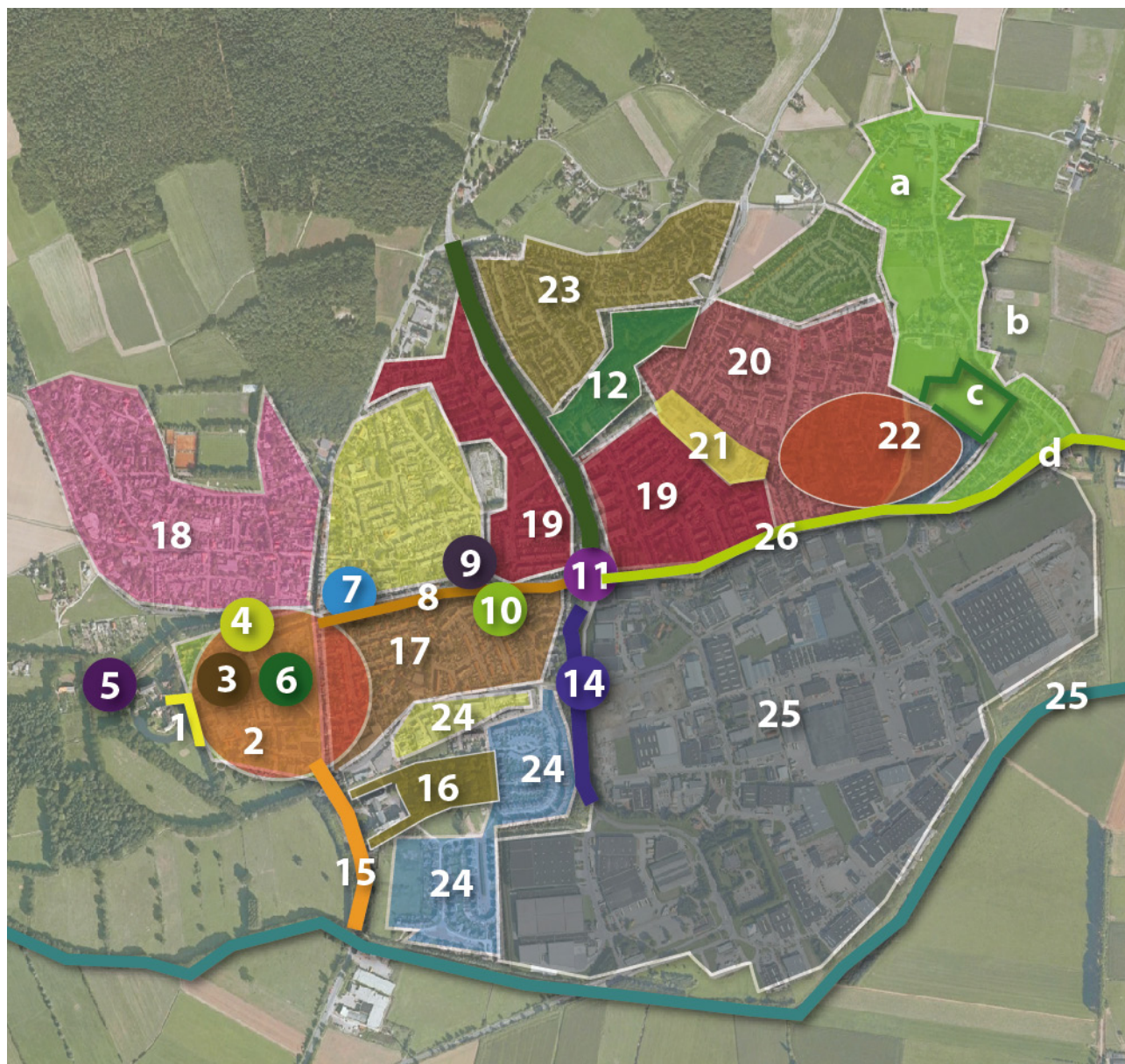
De wijkopbouw en de eigen karakteristiek dient leidend te blijven voor de toekomst van de groenstructuur van die wijken, maar moet wel afgestemd worden op huidige inzichten en functionaliteit. Respecteer de visie van het oorspronkelijke ontwerp. Van een enkele wijk dient de groenstructuur vernieuwd te worden.

De nummers in onderstaand kaartje corresponderen met de nummers van de projectenlijst (p.10)

Kornhorst: leilindes en hagen als eigen karakteristiek in een eenvoudige en robuuste groenstructuur van de wijk

4. Zorg voor draagvlak in projecten!

aandachtsgebieden en projecten

4.1 | Het amulet aan de ketting van 's-Heerenberg

Huis Bergh en de middeleeuwse binnenstad vormen het amulet aan de parelketting van 's-Heerenberg. In het 'masterplan 's-Heerenberg' uit 2003 wordt bepleit om de inrichting van het historische centrum in de toekomst vooral niet te grootstedelijk te maken. In de openbare ruimtes dient de allure van een middeleeuwse stad aangenaam en beleefbaarder te blijven. De afgelopen jaren zijn sommige van de voorstellen uit dit Masterplan uitgevoerd of worden uitgewerkt. Andere voorstellen zijn nu in deze groenstructuurvisie verwerkt.

4.1.1 | Vrij zicht op Huis Bergh [1]

Mocht het oude gemeentehuis van Bergh een andere functie krijgen dan zal het het aantal benodigde parkeerplekken wellicht flink verminderen. Dat biedt de kans Huis Bergh stijlvoller op het centrum te laten aansluiten. Het 'blik' onder de bomen om de gracht dient dan plaats te maken voor gazon.

4.1.2 | Het '25' lindenplan [2]

De straten in het middeleeuwse stadshart hebben een smal profiel. Laanbeplanting is hier vrijwel niet mogelijk en ook niet karakteristiek. Juist de smalle straatjes met veel bestraat oppervlak is typerend. Wel is het nodig om op de toekomst gericht naar de groenstructuur van het oude centrum te kijken.

Besteed hier veel zorg aan de bestrating. Daarbij zal juist hier voor natuursteen en gebakken materialen moeten worden gekozen. Met de filosofie van 'shared space' in gedachten kan op veel plekken de ruimte meer als verblijfsruimte dan als verkeersruimte worden ingericht. Met het toepassen van beplanting in het oude centrum dient terughoudend te worden omgegaan en het moet een goede relatie hebben met de verharding.

Vanuit de wal bij Huis Bergh en de Slotlaan kunnen hagen worden doorgetrokken, de stad in. Sierplantsoen kan op enkele plaatsen toegepast worden in opgemetselde bakken en dan moet gekozen worden voor beplanting van hoge kwaliteit (ook vaste planten). De huidige losse plantenbakken doen afbreuk aan de omgevingskwaliteit en dienen op termijn verwijderd te worden, of te worden vervangen door vaste gemetselde bakken.

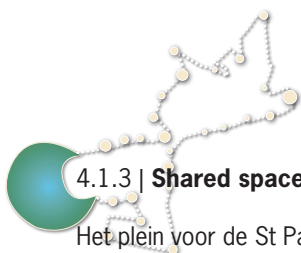
Voor de rest kan worden volstaan met 25 (dit is uiteraard een richtgetal) lindes. Die moeten een plek te krijgen waar ze voor de komende honderd jaar veilig staan en kunnen uitgroeien tot de monumentale bomen voor de generaties na ons. Vergeet de ondergrondse maatregelen niet en geef de bomen een boomspiegel van hoge kwaliteit. Kies bij de lindes niet voor standaard rechte, maar juist voor grillige exemplaren. Die hebben karakter dat aansluit op de bestaande lindes om het kasteel.

begin Marktstraat, de eerste lindes staan er al kies voor mooie Bergse boomspiegels

plantenbakken passen in stenige openbare ruimte in het historische centrum, nu nog een goed sortiment

4.1.3 | Shared space voor de kerk [3]

Het plein voor de St Pancratiuskerk en het Oude gemeentehuis is, ondanks alle goede bedoelingen, versnipperd ingedeeld en vooral gericht op autoverkeer: straat om op te rijden, stoep om op te lopen, rotondetje, paaltjes, boomspiegels met mahonia, esdoorns, lantarenpalen, verkeersborden en een terras.

Een 'shared space' inrichting met, indien mogelijk een paar lindes ipv de huidige bomen zou het plein een veel vriendelijker uitstraling geven. Het terras en de monumentale bebouwing bieden al meer dan voldoende informatie. Houd de inrichting eenvoudig en strak. Laat de ruimte spreken en wees zeer terughoudend met paaltjes en borden. Laat de bomenstructuur het verkeer sturen.

Zet deze shared-space-inrichting-met-allure door in de gehele binnenstad.

de entree vanaf de Molenpoortstraat naar de rondgang over de wallen is nu nog verstopt en door de plaatsing van het kanon nog meer verrommeld: weghalen van onderbeplanting op de wal en het verlengen van de haag vanaf de Slotlaan geeft duidelijkheid

Slotlaan (boven) en wal (onder)

4.1.4 | Van de wal naar de Bleek [4]

Naast restaurant 'de Snor' begint (of eindigt) een prachtige wandeling over de slotwal van Huis Bergh. Dat is vanuit de stad echter amper te zien. Maak de ruimte aan het einde van de slotwal breder en laat die het beeld en de inrichting van de aanliggende straten en pleinen bepalen. Laat de kromme acacia staan, maar verwijder veel van het plantsoen eromheen.

De koppeling met de Slotlaan kan hersteld worden door de haag langs de Slotlaan door te trekken om parkeerplaats 'de Bleek' heen. Het uitzicht naar de Slotlaan dient vanaf de parkeerplaats en het plein verbeterd te worden door de heesterbeplanting op de overgang te verwijderen.

Voorkom hier verdere verrommeling!

4.1.5 | De Wal en de Plantage [5]

De gronden direct om Huis Bergh en die ten westen daarvan horen onverbreekelijk bij het monumentale kasteel. Zorg ervoor dat het zicht over die gronden, bijvoorbeeld richting Stokkum, niet verstoord wordt. Onderhoud de paden-, hagen- en weidenstructuur. Behoud de dalen. Deze benadrukken de wal.

het Stadsplein is nu te veel versnipperd

4.1.6 | Stadswal en Stadsplein in de bomen [6]

Het hart van de stad zou een aantrekkelijke plek met Berghse allure moeten zijn, uitnodigend voor bewoners en toeristen. De Stadswal en het Stadsplein kunnen daarin een belangrijke rol vervullen. Nu maakt het plein echter een kale indruk met weinig eenheid. De historische sfeer die je hier eigenlijk zou willen ben je hier zomaar uit het oog verloren.

De rij platanen aan de Stadswal zal onderdeel uit moeten gaan maken van een groen open dak over de hele pleinruimte. Beter nog is het om op termijn de platanen te vervangen door linden, zodat de beplanting op het plein nog beter aansluit op de beplanting van de wal van het Hof van Bergh. Op het Stadsplein dient in ieder geval een nieuwe serie monumentale linden geplaatst te worden. Zo kan meteen de oostelijke gevel van het Stadsplein minder dominant in het beeld worden. Hier zou de uitstraling van een historische stad moeten overheersen. Voor de totale openbare ruimte in de historische binnenstad dient een ontwerp van hoge kwaliteit te worden opgesteld.

nieuwe bomen brengen eenheid op het Stadsplein

4.2 | De perls aan de ketting van 's-Heerenberg

Verspreid door 's-Heerenberg liggen vele mooie, karakteristieke, historische of bijzondere plekken. In deze Groenstructuurvisie krijgen ze allemaal speciale aandacht. Wellicht dat het bestaande netwerk van paden met een paar kleine uitbreidingen aan doorlopende route gelegd kunnen worden. De verhalen over heren, heksen en heiligen kunnen langs deze route verteld en soms uitgebeeld worden. Zowel voor de eigen inwoners als voor toeristen is dit interessant.

4.2.1 | Belvedere tussen Stendermolen en begraafplaats [7]

Door de Molenpoortstraat richting Lengelseweg heb je een fraai doorzicht naar het monument voor de gesneuvelden, gemarkeerd door twee indrukwekkende platanen.

Het valt nauwelijks op maar daarachter ligt een oude begraafplaats met o.a. een fantastische treurbeuk. Vandaar heb je één van de mooiste uitzichten. Dat die begraafplaats met al zijn monumentale graven en gevaarlijke grafkelders niet opengesteld kan worden is te begrijpen. Zou er echter op een andere manier een belvedere gemaakt kunnen worden dat wel toegankelijk is?

De omgeving van het busstation, het monument en de begraafplaats dient op termijn opnieuw ingericht te worden. Ook hier zijn enkele linden of prunussen in gazon te prefereren boven versnipperd sierplantsoen.

De lelijke steilranden om de begraafplaats kunnen bij herinrichting vervangen worden door een meer stijlvolle overbrugging van het hoogteverschil.

onnodige versnippering van functie en verblijfsruimte met 'een trottoir er omheen'...

4.2.2 | Historisch uitstraling Lengelseweg [8]

Het beeld van een historische route waarlangs in de loop van de eeuwen huizen werden gebouwd, afgebroken en weer opgebouwd, is amper afleesbaar aan de huidige inrichting van de Lengelsestraat. Wel wijst de af en toe wisselende rooilijn of een net iets ander richting van een huis ten opzichte van de straat daar op.

Door in de straat op sommige plekken een linde te planten kan de Lengelseweg beter bij het karakter van de historische stad worden betrokken.

*nieuwbouw aan de Lengelseweg
deze weg is de verbinding van de Heksenpoort met
de middeleeuwse stad en Huis Bergh*

*zorg in deze straat voor een historisch geïnspireerde
inrichting en daarbij horend bestratingsmateriaal
en af en toe een boom die de komende eeuw mag
uitgroeien tot een nieuw monument*

4.2.3 | Katja en de lindes [9]

Dit monumentale pand met de krachtige leilindes verdient een ereplaats aan de Lengelse weg. Kap de coniferen, maar behoud de gevel met de leilindes.

4.2.4 | Rust op de Brink [10]

De Brink, een groene oase op het snijpunt van verschillende wegen (Lengelseweg/Plantsoensingel Midden/Plantsoensingel Noord/ Kostverloren en Groenestraat) met hierop een grote Ceder die niet beeldbepalend is bestemd. Deze brink wordt omzoomd door lage heesters. Ook hier zijn enkele bomen van tweede grootte (prunussen) in gazon met een stevige decorrand van vaste planten te prefereren boven versnipperd sierplantsoen.

Zo zou de westelijke straat aan de Brink of Kostverloren voor autoverkeer kunnen worden afgesloten en het gazon op de brink tot aan een smal pad langs de voortuinen worden doorgetrokken.

In de achterliggende wijk is nu geen boomstructuur aanwezig. Bij herinrichting kan deze worden gerealiseerd.

denk eens na over een andere inrichting van ruimtes als de Brink, gelegen aan een historische route minder bestrating en een meer inheemse beplanting

4.2.5 | Ruïne van de Heksentoren op de rotonde [11]

De rotonde op de kruising van de historische Lengelseweg met de eind 70-er jaren aangelegde Drieheuvelenweg/De Immenhorst is een belangrijke entree voor het Centrum. Behalve het ANWB-bord met aanduiding 'Centrum' is er niets dat hier op wijst. Het is zelfs zo dat mensen die van het noorden af komen en over een indrukwekkende 'groene glijbaan' van de Drieheuvelenweg naar beneden zijn gegleden, ineens 'koud' op het industrieterrein belanden.

Ook vanaf Lengel moet deze rotonde een poort naar het historische centrum worden. Waarom hier niet vast een tipje van de geheimen van 's-Heerenberg opgelicht?

Hier dient geen saaie, puur verkeerstechnisch ingerichte rotonde de bezoeker welkom te heten in de oude stad, maar iets wat alleen hier gevonden kan worden. Sluit aan bij de mythen en sagen van 's-Heerenberg. Laat hier een ruïne van een Heksentoren ontwerpen en bouwen.

www.mechteldtenham.nl

Reeds vorig jaar werd door het bestuur (van de Mth stichting) de intentie uitgesproken om 's-Heerenberg binnen een drie- tot vijftal jaren laten uitgroeien tot Heksenstad van Nederland.

Drieheuvelenweg

artist's impression van een Heksenpoort onder aan de Drieheuvelenweg de rotondes vormen hier de entrees naar het stadscentrum; laat de oude stad met haar mythen en sagen zich hier al presenteren, bijvoorbeeld met zo'n Heksenpoort voor Mechteld aan de Lengelseweg en een 'Waterpoort' op de zuidelijke rotonde.

parkachtige uitzichtspunt ten zuiden van wijk Loveringbos

4.2.6 | Loveringbos: uniek 'verstop't park [12]

Aan de noordkant van 's-Heerenberg bij het zwembad ligt een groene omranding van de wijk Loveringbos. Het is een - bijna verstop't - lang-gerekt park boven aan een steile helling waardoor je vanaf veel plekken schitterende uitzichten over de stad en haar omgeving hebt. Deze parkzone mag zeker een naam krijgen en een goed onderhoudsplan.

Sommige plekken waar het uitzicht op zijn mooist is dienen heringericht te worden om die kwaliteit echt te benutten.

De nieuwe inrichting van het zwembad geeft een extra aanleiding tot een nieuwe inrichting van de totale parkstrook. Bij het nieuwe zwembad dient de strook aan de Drieheuvelenweg zo snel mogelijk weer onderdeel te worden van de beboste hellingen van deze weg.

Samen met o.a. de beplanting langs de Drieheuvelenweg omringt dit park de wijk. En als onderdeel van de verhalenroute langs de parelketting van 's-Heerenberg kan dit bijvoorbeeld de 'ring van liefde en lover' zijn.

rotonde Plantsoensingel -zuid
introduceer hier de Waterpoort of Heiligenpoort
zo laat je zien dat 's-Heerenberg met zijn vele histo-
ries uniek is

onder aan de Drieheuvelenweg langs de Immenhorst
kan door het verbreden van berm sloten het rivieren-
landschap weer prominent bij de oude stad komen
door 'vensters' in de beplantin kunnen bedrijven zich
met allure presenteren

4.2.7 | Waterpoort aan de waterkant [14]

Ongeveer veertig jaar geleden werd de Drieheuvelenweg aangelegd, deels als holleweg. Kinderen achter in de auto bij hun vader hadden in die tijd het gevoel dat ze - over de Drieheuvelenweg naar beneden rijdend - als het ware over een groene glijbaan gleden. En dan kwamen ze opeens beneden in de openheid ten zuiden van de Lengelseweg: een plat weids weidegebied waarover je ver Duitsland in kon kijken. Daar beneden stond water in de sloten. Op de berg vaak niet. Daar ligt 's-Heerenberg al eeuwen: onderaan de berg, op de overgang naar het nattere en platte weidelandschap langs de Bergse Wetering. Daar keek je een grillig deel van het rivierengebied ten oosten van Nijmegen in. Een deel waar het onderscheid tussen uiterwaarden, oeverwallen en kom niet zo duidelijk ligt. Het rivierengebied waar veldheren en heersers vanaf de Montferlandse Berg grip op wilden houden. Een landschap dat doorliep tot voorbij Azewijn. Een landschap met water. Water waarin eeuwen geleden vrouwen moesten drijven om ze als heks op de brandstapel in 's-Heerenberg te verbranden.

Tegenwoordig merk je daar onderaan de Drieheuvelenweg niets meer van. In project 4.2.5 werd al voorgesteld om op de rotonde aan de Lengelseweg een 'heksentoren' op te richten.

Het feit dat de stad hier aan het waterrijke landschap langs de Bergse Wetering ligt is nu onzichtbaar door de bebouwing op het bedrijventerrein Immenhorst. Maar de bermen langs de weg Immenhorst in het verlengde van de Drieheuvelenweg zijn breed en bieden ruimte om aan beide zijden flinke sloten te graven en zo het water weer tot onderaan de berg te krijgen.

Voorgesteld wordt om - in het verlengde van het verhaal van de heksenpoort - de Waterpoort of Heiligenpoort op de rotonde aan het eind van de Plantsoensingel-Zuid te plaatsen. Zo krijgen dan beide oostelijke entrees van het centrum van de stad een eigen poort, één voor de heksen en één voor het water.

verbeter het zicht over de wetering

presenteer vanaf de grens het beeld naar het westen over wetering, naar plantage, Huis Bergh, oude stad en niet het zicht op de nieuwbouw

4.2.8 | Boulevard van brug tot oude poort [15]

Historisch is de entree vanuit Emmerich bij het begin van de Oudste Poortstraat. Onlangs is het gebied om het terrein van Gouden Handen bebouwd geraakt. Tegenwoordig kom je daardoor eigenlijk al bij het passeren van de Bergse Wetering het stadje binnen.

Geef de Emmerikseweg bij het passeren van de Wetering ook echt het uiterlijk van een brug! Maak van de gelegenheid gebruik nu er langs de Emmerikseweg tussen de brug en de Oudste Poortstraat bouwprojecten worden uitgevoerd om ook de Emmerikseweg en de openbare ruimte erlangs een inrichting met hoge kwaliteit te geven. Lag hier vroeger een gracht?

Deze ruimte is één van de belangrijkste visitekaartjes van de stad! Hier wil je vanaf de brug komend mooi zicht over de weiden richting Huis Bergh en de Plantage. Ook het te verbouwen Gouden Handen en verderop de kerktoren in de stad wil je daar kunnen zien. Met Huis Bergh kan besproken worden om de onderbeplanting onder de eiken aan de westkant van de weg flink te dunnen zodat het zicht naar het westen en noordwesten zal verbeteren. Zicht op het amulet!

De nieuwbouw aan de oostkant mag gezien worden, maar mag niet het beeld van de oude stad te verstoren. Die oude stad moet het visitekaartje zijn. De singelbeplanting langs de Bergse Wetering dient daarom met een bocht verlengd te worden aansluitend op de groenstrook aan de westkant van de Emmerikseweg richting centrum. Zo kan meteen het zicht vanaf de brug naar beide zijden over de wetering verbeterd worden.

waar is de Wetering? waar is de brug? waar begint de stad?

4.2.9 | **Nieuw leven in het stadspark [16]**

Het park achter Gouden Handen wordt het stadspark genoemd. Aan drie kanten zijn nieuwe wijken gebouwd die in hun indeling wel op een of andere manier op het park georiënteerd zijn. Het park wordt door velen zeer gewaardeerd. De staat waarin het verkeert is echter zorgelijk. Het maakt op veel plekken een versnipperde, verrommelde en verwaarloosde indruk. De staties zijn dichtgetimmerd. De laanstructuren en de waterpartij zijn verwaarloosd. Voor het park moet een nieuw ontwerp gemaakt worden. Dat ontwerp dient de reconstructie van bestanddelen van het huidige park als uitgangspunt te nemen, maar ook een vernieuwing door te voeren die het park geschikt maakt voor het hedendaagse gebruik door omwonenden. Er moet ook een fietsroute door het park worden getraceerd. De oude kapel wordt afgebroken en dient een nieuwe plek te krijgen.

Het is tevens aan te bevelen om dit park geschikt te houden voor het organiseren van evenementen of onderdelen daarvan. Jaarlijks wordt hier al het Mechteld ten Ham festival georganiseerd. Het plan voor het park dient onderdeel te zijn van één samenhangend landschapsarchitectonisch masterplan voor het park en zijn omgeving en een hoogwaardige vormgeving te krijgen. In de strook tussen Gouden Handen en de stadsmuur ligt nu een strook grond braak. In deze strook dient in het masterplan een langzaamverkeeroute te worden opgenomen tussen het park en de Emmerikseweg (boulevard tussen brug en oude poort, project 4.3). De strook wordt nu gebruikt als parkeerplaats. Dat kan binnen het masterplan zo blijven. Wel dient dit parkeerterrein de vorm van een laan of boomweide te krijgen. Dit mag dan een parkeerstrook blijven maar dan moet het wel een mooie parkeerstrook zijn. Deze strook hoeft niet helemaal verhard te worden en hier hoeft ook niet iedere parkeerplek duidelijk omlijnd te worden aangegeven. Daar wordt alleen de bestraterijk van. Als er geen auto's staan moet dit een mooie boomweide zijn en verlengstuk van zowel het park als de boulevard tussen brug en oude poort.

Ook aan de zuidkant van Gouden Handen loopt via de Parklaan een route naar de Emmerikseweg. De beplanting van (lei)perenbomen die tegen de zuidgevel van Gouden Handen groeien dienen behouden te blijven of hersteld te worden.

bijzondere lei-peren langs de zonnekant van Gouden Handen

Gouden Handen vanuit het park

een indrukwekkende dubbele laan

statie III

*parkeren langs de stadsmuur zonder allure
maak hier een laan van als groene verbinding tussen de oude stad en het park
parkeren mag, maar moet niet het beeld bepalen*

bijzonder fraaie speelplek aan de Diekmansweide

van Rooijenstraat: amper openbaar groen, maar daar blijft men zelf wat aan doen

Kleine Nekkum

parkje en Mariabasisschool

4.3 | De wijken: rust in grote lijnen

's-Heerenberg heeft een zeer lange slingerende stadsrand zonder echte rondweg. Dat maakt dat het bijzondere landschap in veel wijken nadrukkelijk de sfeer bepaalt.

De groenstructuur van de wijken in 's-Heerenberg is meestal in goede conditie, maar soms versnipperd of 'op leeftijd'. Bij de herinrichting van wijken in het kader van bijvoorbeeld de waterhuishouding kan de beplantingstructuur eenvoudiger worden gemaakt door kleine perken samen te voegen tot grotere. Hierbij kan als principe worden gehanteerd dat de grotere onderdelen van de groenstructuur als streefbeeld gazon met inheemse bomen van de eerste grootte hebben. Met een ingetogen keuze van sierheesters en vaste planten kan hier en daar een accent aan de randen van deze gazons worden aangebracht. Dat levert een rustig en hedendaags beeld in de wijken op. Ook voor het beheer is deze aanpak positief.

In de visie van dit GSP dient deze aanpak in de toekomst in alle wijken te worden uitgevoerd. Met respect voor de oorspronkelijke ontwerpen, uiteraard. Wel kan per wijk een specifiek eigen variant toegepast worden. Bijvoorbeeld in de keuze van de boomsoort, sierheesters en vaste planten voor de accenten.

De grotere groene ruimtes zijn belangrijk voor de sfeer en de oriëntatiemogelijkheden in de wijken. Ook kunnen hier openbare functies als speelplaatsen, bankjes en hondenuitlaatplekken gesitueerd worden.

In veel straten bepalen de particuliere voortuinen de groenstructuur. Wellicht dat in verschillende straten door bewoners gezamenlijk een afspraak gemaakt kan worden over bijvoorbeeld het soort hagen die men gebruikt. Dan gaan de tuinen elkaar in schoonheid ondersteunen en wordt de straat als geheel mooier en prettiger om in te wonen.

4.3.1 | Van Klinkerstraat tot Kostverloren [17]

Als een van de eerste echte uitbreidingswijken vinden we hier voornamelijk korte straten, ruime wegprofielen en kleine veelal verzorgde voortuinen. Hier is bij herinrichting best plaats om hier en daar een boom van de tweede grootte zoals een prunus te planten. Een kleine overhoek (brink) is een wijkparkje geworden: een stukje groen waar aanwonenden kunnen verpozen. Waarom niet ook het strookje Schoolstraat tussen Mariabasisschool afsluiten en speelplaats aan dit parkje koppelen?

de Touwslagersbaan: je voelt dat het omhoog gaat

4.3.2 | Aan beide zijden van de Stokkumseweg [18]

De Stokkumseweg en de Peeskesweg hebben al sinds lange tijd bebouwing, al is die in de loop van de decennia steeds dichter geworden. In deze wegen is geen beplanting mogelijk, maar ook niet nodig. Zeker toen eind zestiger jaren/ begin 70 de ruim opgezette Dr. Jan Herman van Heeklaan werd aangelegd (en de sportvelden) werden de wijken aan weerszijden van de smalle Stokkumseweg ingevuld. Behalve enkele solitaire bomen is beplanting in deze straten niet nodig, omdat de voortuinen en diepe achtertuinten, maar vooral de nabijheid van het landschap de wijk een groene uitstraling geven. Bijzonder zijn enige huizen aan de Daltoin: om bij de achterkanten te komen moet men eerst een 'gat' inrijden. De beplanting op de rand en helling behouden. De Slotlaan en Dr. Jan Herman van Heeklaan aan de noord- en westrand zijn maar aan één kant bebouwd en hebben natuurlijk veel binding met het landschap. Het zicht vanaf de bebouwing onder een rij bomen door op het landschap en vice versa vormt hier een mooie overgang tussen beide. Dit scherm van bomen dient daar behouden te blijven. Langs de Slotlaan ten zuiden van de Stokkumseweg staat een meidoornhaag die deel uitmaakt van de hagen- en padenstructuur van de gronden tussen de stad en de Plantage. De hagenstructuur is monumentaal! Dat geldt ook voor de boom op de kruising van Slotlaan en Stokkumseweg. Koester ten slotte de lindelaan aan de Zeddamsesweg en verleng deze tot in het centrum.

Stokkumseweg

Oliemolen: zicht op kerk

Daltoin

Zwarte Kolkseweg; aan de rand van het bos

Slotlaan

Zeddamsesweg met de lindelaan

Dahliastraat

Krokusstraat

Vorst Leopoldstraat: het groen is in deze wijk veelal toe aan groot onderhoud

Maria van Nassaulaan, de stevige groenstrook langs de begraafplaats helder houden

4.3.3 | Aan beide zijden van de Drieheuvelenweg [19]

Veertig jaar geleden werd de nieuwe rondweg aangelegd, om het centrum van 's-Heerenberg te ontlasten van doorgaand verkeer naar Duitsland. Daarna werd er aan beide zijden (maar niet bereikbaar vanaf de rondweg) flink gebouwd. Opvallend zijn hier de flatgebouwen die op ruime afstand van elkaar tegen de helling staan, elk met een brede strook gazon eromheen. Behoud hier dit open beeld. Een enkele boom van de tweede grootte en een enkel perk met sierheesters kunnen deze ruimte een accent geven, maar daar dient men zeer terughoudend mee te zijn.

De groenstructuur in de straatjes ten westen van de Maria van Nassaulaan is aan vernieuwing toe. Streef daarbij naar een eenvoudig maar attractief beeld.

Ook de Bloemenbuurt en de buurt langs de Hugenpothstraat dateren van rond de aanleg van de N316, maar hier is sprake van dichtere bebouwing zonder veel openbaar groen. Laat hier de particuliere tuinen het beeld bepalen.

flats ten westen van de Drieheuvelenweg

flats ten oosten van de Drieheuvelenweg

4.3.4 | De Hangaarts: terrassen en bakken [20]

Deze wijk kenmerkt zich door de terrassen (het hoogteverschil is duidelijk merk- en zichtbaar) en niet-doorgaande wegen. Onlangs heeft de gemeente de bakken en perken voorzien van nieuwe tuinaarde en nieuwe beplanting. Hiermee kan de wijk weer jaren vooruit.

Aan de noordzijde bevindt zich een fietspad dat begeleid wordt door knot-esdoorns, met onderbegroeiing. De onderbegroeiing grotendeels verwijderen en vervangen door gazon zal een sociaal veiliger beeld opleveren. Door het dunnen van de rij bomen zal de belevingswaarde verhoogd worden.

Koester in de wijk de inrichtingskeuze en -visie.

helling naar beneden

fiets- en voetpad

nieuwe tuinaarde en beplanting in de bakken

4.3.5 | Verjong het hart van 's-Heerenberg-oost [21]

De zone met school, kerk en supermarkt ten westen van de Hangaarts tussen de Bongerd en de Professor van der Leeuwstraat vraagt om een nieuwe inrichting, waarin groen een belangrijke rol speelt. Dit zou het hart van 's-Heerenberg-oost moeten zijn, maar ligt er nu op veel plaatsen onverzorgd bij. Dat lokt weer ongewenst gedrag uit wat uiteindelijk tot verpaupering kan leiden. De plantsoenen en perken hebben hun beste tijd gehad. Voeg de vele kleine perkjes daarbij samen tot grotere stroken met openbaar groen en verblijfsruimte. Streef hierbij weer naar een helder beeld van bomen in gazon en slechts enkele, maar mooie accenten met sierbeplanting.

de Bongerd

Kornhorst

Koppelpaarden

4.3.6 | De Kornhorst en de Kapelhoek: leilinde [22]

In de Kornhorst is het streefbeeld voor de groenstructuur reeds aanwezig: grotere hoeken met grote bomen in gazon en/of plantsoen. Kenmerkend van deze wijk ten opzichte van andere zijn de leilindes als 'groene wand' en ook paaltjes met Hedera-begroeiing. Het Morus nigra laantje is een echte bijzonderheid.

Bij het grote speelveld aan de Diekmansweide staat een kunstwerk van palen. Dit komt terug in de wijk en dient gerespecteerd te worden.

De jongste uitbreiding, aan de Kapelhoek, is luchtig en ruim van opzet met Zonderkappers en vrijstaand, veelal met garage of carport. Ook hier is het streefbeeld voor de groenstructuur reeds aanwezig: grote bomen in robuuste blokhagen.

De strook gazon langs de watergang van het waterschap geeft lucht in deze wijk. Voorkom dat hier bij een eventuele herinrichting een stedelijk plantsoen wordt geïntroduceerd of dat een nat natte ecologische invulling wordt toegepast die niet op een bergheiling hoort.

Koester in de wijk de inrichtingskeuze en -visie.

speelveld Diekmansweide

paaltjesontwerp

moerbeilaantje: sociale functie

watergang door wijk

4.3.7 | Loveringbos: wijk op helling met hellingbos [23]

Loveringbos is een betrekkelijk jonge wijk met als hoogtepunten een hellingpark (het Loveringbos) en de Korensingel. Deze laatste heeft vrij zicht op het landschap onder een prachtige omranding van kastanjes in gazon door. Behoud en verzorg deze. Vervang ze zonodig bij ziekte door nieuwe.

Aan de westkant en vooral de zuidkant heeft deze hooggelegen wijk een bosstrook als omranding: een parel met bijzondere uitkijkpunten. (4.2.5)

Het pad door dit hellingpark lijkt bij de Zandakkers onderbroken te zijn maar gaat in de Hagedoorn weer verder naar het noorden tot aan de Korensingel.

De Zandakkers is een straat met breed profiel met eiken in rozebottelstruikjes erlangs. Ze horen bij de karakteristiek van deze wijk. De tussenliggende straten hebben slechts openbaar groen op kruispunten, soms met een boom. Als de perken groot genoeg zijn kunnen de heesters vervangen worden door gazon of rozenbottels onder de bomen.

Koester in de wijk de inrichtingskeuze en -visie.

Zandakkers

de Hucht

Korensingel naar het westen

nieuwbouw gepland tussen stadspark en 'Elsslagpark'

*groter gebouw (Don Rualaan) aan eind van een as vanuit het park
de inrichting van de wijk speelt niet altijd goed in op die formele elementen
let op de vuilcontainer en de lantaarn (die niet in de as staan) en op het indifferente plantsoen*

4.3.8 | Om Gouden Handen: formeel [24]

Om het centrumpark achter Gouden Handen is aan drie kanten een nieuwe wijk verrezen. De groenstructuur sluit lang niet altijd aan op de formele elementen in het park en de formele opzet van de architectuur en het stratenpatroon.

Soms gebeurt dit wel. Voor een deel letterlijk zoals in de Willem Schuurmanlaan waar een oude berceau- het bidlaantje- midden in het straatprofiel is opgenomen. Deze berceau is monumentaal en dient behouden en onderhouden te worden, zoals nu reeds gebeurt. Wel kan de inrichting van de straat in het verlengde van de berceau beter. Aan de noordkant ligt nu een trapveldje dat afbreuk doet aan de formele sfeer van de berceau. Aan de zuidkant is het jammer dat de straat hier nu zo nadrukkelijk door parkeervakken wordt bepaald. Er zijn ook terughoudender manieren om een parkeervak aan te duiden waardoor de monumentaliteit van de berceau en de symmetrie van de straat ondersteund wordt.

Op veel andere plaatsen in de wijk om het park zou de inrichting wat terughoudender kunnen en meer op de zichtassen en formele lijnen afgestemd worden. Blokhagen van *Acer campestre* en wellicht ook van strakgeschoore groenblijvende hagen dienen hier op termijn de perkjes met gevarieerde weinig sprekende heesterbeplantingen te vervangen.

Verder is het uitermate belangrijk dat in het ontwerp voor de herinrichting van het park de park-architectonische relaties met de aanliggende straten worden uitgewerkt. De wijk moet als het ware deel van het park worden, waarbij de formule en de symmetrie gerespecteerd moeten worden.

*het bidlaantje wordt als tweede voetbaldoel gebruikt
Is er geen andere plek voor een trapveldje in de buurt?*

ruim opgezet met brede groenstrook (gazon en blokhagen) in de Slagboom

4.4 | Euregionaal bedrijventerrein [25]

Een bedrijventerrein moet vooral functioneel zijn. De groenstructuur dient dan ook robuust en ingetogen te zijn.

De groenstructuur binnen het bedrijventerrein kan zich in grote lijnen verder beperken tot twee robuuste groene zones langs de waterlopen in de Brede Steeg en langs de Immenhorst tot aan de Heksenpoort.

Wel is het belangrijk om het bedrijventerrein een landschappelijke inpassing te geven. De locatie leent zich uitstekend voor het aanbrengen van een natuurlijk grens aan de zuidkant. Op de grens met Duitsland loopt de Bergse Wetering. Werk met het waterschap de plannen uit om deze waterloop onderdeel te laten worden van een brede natuurlijk ingerichte strook met enerzijds een wandelmogelijkheid met uitzichten op het weidse Duitse landschap en anderzijds een afscherming van het zicht op de bedrijvigheid vanuit Duitsland en vanaf dat pad. De bestaande bosstroken langs de wetering en de natte natuurontwikkelingsprojectjes kunnen er deel van worden.

Deze ecologische ontwikkeling van de wetering kan wellicht gekoppeld worden aan een meer natuurvriendelijke inrichting van de waterlopen door de immenhorst: ten eerste langs de brede steeg en wellicht ook in een nieuwe strook langs de immenhorst tot aan de Heksentoren.

Ook de wijze waarop 's-Heerenberg zich nu vanuit het oosten presenteert is deze historische stad onwaardig. Het project 5.1.4 'groen aan de voet van Lengel' biedt hier een oplossing voor. De rand langs de Lengelseweg wordt besproken in project 4.5 en de westelijke rand in project 4.2.7 'Waterpoort aan de waterkant'.

zuidelijke rondweg: wetering en groenstrook

zicht op rotonde 't Goor

groenstructuur bij autohandel hier kunnen Lengelse hagen en de waterloop de groenstructuur herstellen

in overleg met het waterschap kan de zone langs de Bergse Wetering ingericht worden als 'natuurlijke grens' die het aanzicht van 's-Heerenberg vanuit het landschap sterk zal verbeteren

de grote bedrijfsgebouwen hoeven niet in zijn geheel zichtbaar te zijn: enkele 'vensters' in de beplanting kunnen zicht geven op de representatieve delen ervan: zichtlocatie met klasse

4.5 | Lengelseweg landschappelijk [26]

Langs de Lengelseweg ligt aan de noordzijde over hele stukken tussen weg en de beplanting langs de woonwijken een brede strook bloemrijk grasmengsel met daarin bomen van de eerste grootte. Als je vanaf Lengel komt, komt zo de ruimte en de sfeer van het landschap de bebouwde kom binnen. Hoe dichterbij het centrum komt hoe parkachtiger de beplanting op de overgang naar de wijken. Ook aan de kant van het bedrijventerrein dient naar een eenvoudige beplanting van bomen in gras gestreefd te worden. Deze kan begrensd worden door een lange slingerende haag van *Acer campestre*, beuk, haagbeuk of meidoorn.

met brede stroken bloemrijk gras in de bermen vanaf Lengel wordt de landschappelijke sfeer langs de Lengelseweg de bebouwde kom ingetrokken tot aan het centrum (van bloemrijk grasland aan Lengelse zijde tot regelmatig gemaaid gazon dichterbij het stadscentrum)

4.6 | Drieheuvelenweg: bos tot bij het centrum [27]

Nog geen halve eeuw oud en toch al voor veel mensen een karakteristieke weg voor 's-Heerenberg.

Hier ervaar je de helling en komt het bos tot bij de rand van het centrum van de stad. Behoud de bosstrook op de helling aan beide kanten van de weg.

Onlangs is de nieuwe sporthal gebouwd en deze heeft een gat in de bosstrook geslagen. Herstel hier zo goed mogelijk het beeld van de doorgaande bosstrook.

het gat dat de nieuwe sporthal in de beplanting langs de Drieheuvelenweg heeft geslagen dient zo snel mogelijk te worden herbeplant als deel van het park aan de rand van Loveringbos

5. Een pluim voor Lengel

Antoniusstraat: ook hier erven met hagen omrand

5.1.1 | Hagen [a]

Karakteristiek voor Lengel zijn de vele goed onderhouden hagen van diverse soorten. Hier maakt de soort niet uit, wel de hoogte. Voor die hagenstructuur verdient Lengel een pluim en het is te verwachten dat de inwoners van Lengel deze hagen nog lang zullen bewaren.

en een doorkijkje

bij de uitspanning de Bengel van Lengel heb je een indrukwekkend uitzicht!
deze plek verdient ook een typisch Lengelse haag en een grote iep als eerbetoon aan al dit landschap-schoon

5.1.2 | Riant aan de Lengelse rand [b]

Op veel plekken in Lengel heb je fantastische uitzichten tussen de bebouwing door. De open weides tussen de stad en Lengel zijn essentieel voor de groenstructuur van Lengel. Sommige daarvan daarvan zoals langs de Trambaan worden bebouwd, maar ze dienen waar mogelijk onbebouwd te blijven.

Bovenaan bij de Bengel van Lengel ligt nu een plein dat eigenlijk één groot belvedere! Is het idee om hier rond het parkeerterrein ook een haag te planten en wellicht een grote iep als symbool voor de Bengel van Lengel?

fietspad tussen hagen over de voormalige trambaan

5.1.3 | VVL knot het wel! [c]

Ook de beplanting rond de sportvelden van Lengel is bijzonder. Het bestaat uit 'hagen' van knotbomen. Deze zijn typerend voor Lengel en zouden voor de toekomst bewaard moeten blijven, wellicht door de inzet van VVL zelf.

onmiskenbaar de voetbalvelden van Lengel

5.1.4 | Groen aan de voet van Lengel [d]

Aan het eind van de Lengelseweg en het begin van de Meilandsedijk liggen nog enkele oude erven die bij de zuidelijkste uitloper van Lengel hoorden. Geef deze erven een stevige landschappelijke erfrandbeplanting. In combinatie met een stevige beplanting van de Ulenpasweg en de Meilandsedijk tot aan het Meiland kan dit ervoor zorgen dat 's-Heerenberg zich niet als een verzameling bedrijfsgebouwen presenteert in het landschap maar als een oude stad met moderne bedrijvigheid in een landschappelijke setting met zeer hoge omgevingskwaliteit.

Met dit project wordt aangesloten op het project 4.5 'Lengelseweg landschappelijk'.

6. Kaartbijlagen

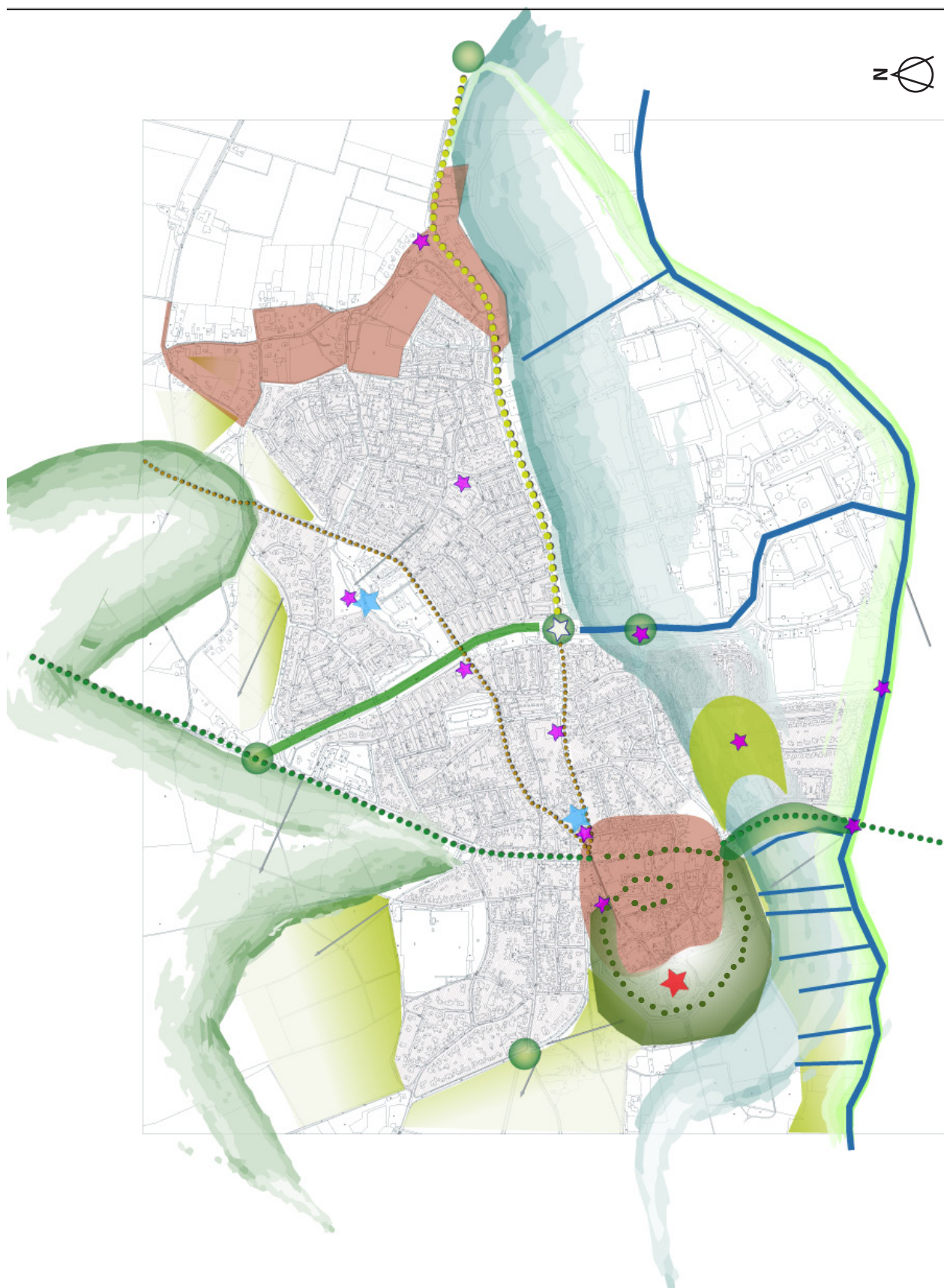
6.1 | visie op de groenstructuur 2010 - 2030

6.2 | te versterken groen

6.3 | te behouden waardevolle groenstructuur

	versterk laan, allee en wal met bestaande of nieuwe linden		
	pleksgewijze beplanting van solitaire eiken		
	geef straten historische sfeer (profiel en bestrating)		
	landschap via gazons langs Lengelseweg tot bij centrum		
	versterk de beplantingen van Huis Bergh en omgeving		
	versterk de parels		
	geef de heksentoren een centrale plaats		
	creëer belvederes		
	breng water bij de stad en bouw een waterpoort		
	versterk de groenstructuur in de wijken		
	versterk omarming stad met bos en weides op de helling		behoud omarming stad met bos en weides op de helling
	stimuleer beplantingen met knotbomen en elzensingels		behoud lindelaan
	versterk groene poorten		behoud monument Huis Bergh en omgeving
	creëer boulevard tussen brug en oudste poort		te behouden doorzichten vanuit kern naar landschap
	geef stadspark nieuw leven en banden met omgeving		koester de belangrijke zichtlijnen
	ontwikkel natuurlijke grens langs wetering en bedrijventerrein		te behouden bestaande belangrijke groenelementen
	versterk de oude kern van 's-Heerenberg met 25 linden en Lengel met een iep en behoud hagen		versterk de oude kern van 's-Heerenberg met 25 linden en Lengel met een iep en behoud hagen

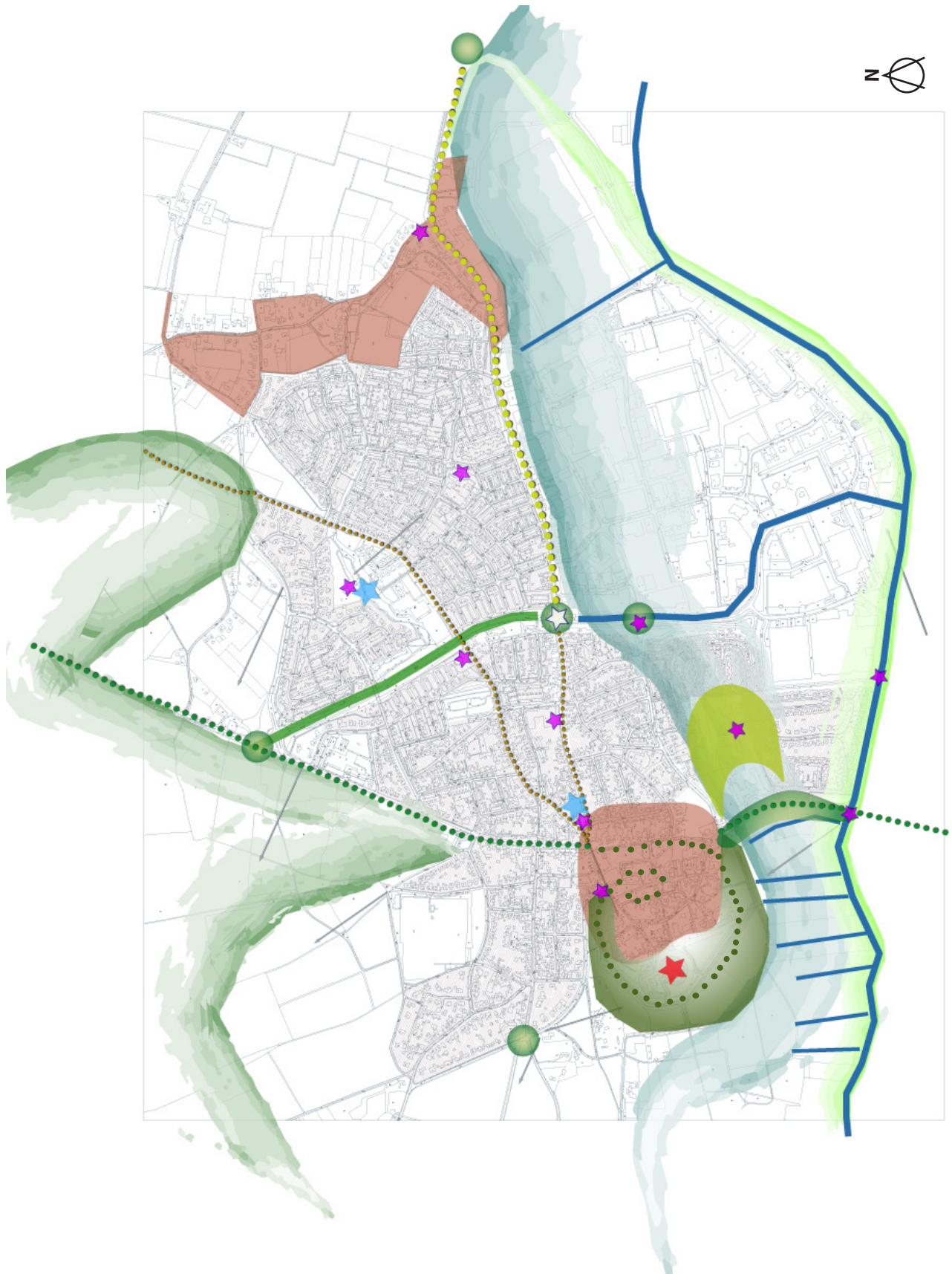
Visie op de groenstructuur 2010 - 2030

- versterk laan, allee en wal met bestaande of nieuwe linden
- pleksgewijze beplanting van solitaire eiken
- geef straten historische sfeer (profiel en bestrating)
- landschap via gazons langs Lengelseweg tot bij centrum
- versterk de beplantingen van Huis Bergh en omgeving
- versterk de parels
- geef de heksentoren een centrale plaats
- creëer belvederes
- breng water bij de stad en bouw een waterpoort
- versterk de groenstructuur in de wijken
- versterk omarming stad met bos en weides op de helling
- stimuleer beplantingen met knotbomen en elzensingels
- versterk groene poorten
- creëer boulevard tussen brug en oudste poort
- geef stadspark nieuw leven en banden met omgeving
- ontwikkel natuurlijke grens langs wetering en bedrijventerrein
- versterk de oude kern van 's-Heerenberg met 25 linden en Lengel met een iep en behoud hagen

Te versterken groen

- *behoud omarming stad met bos en weides op de helling*
- *behoud lindelaan*
- *behoud monument Huis Bergh en omgeving*
- *te behouden doorzichten vanuit kern naar landschap*
- *koester de belangrijke zichtlijnen*
- *te behouden bestaande belangrijke groenelementen*
- *versterk de oude kern van 's-Heerenberg met 25 linden en Lengel met een iep en behoud hagen*

Te behouden waardevolle groenstructuur

 stadsraad 's-Heerenbergwest

Colofon

*Werkboek 's-Heerenberg/Lengel visie voor het GroenStructuurPlan
Kernen Montferland*

opgesteld in samenspraak met de wijkraden van 's-Heerenberg

*in opdracht van gemeente Montferland
sector grondgebied, afdeling openbare werken*

landschap, ontwerp en verhaal

Ir H.J.J.C.M van Blerck
De Watertoren 5
3912 AK Rhenen
0317 614735
info@schokland.com
www.schokland.com

 WATER
buiten in beeld

Ing G.J. Baltjes
De Watertoren 5
3912 AK Rhenen
06 15022361
hanneke@schokland.com